

PRÍSPEVOK K POZNANIU FAUNY KOSCOV (OPILIONIDA) ZVOLENSKEJ KOTLINY

Slavomír Stašiov, Peter Bitušík

Katedra biológie, Fakulta ekológie a environmentalistiky, Technická univerzita vo Zvolene,
T. G. Masaryka, 960 53 Zvolen, e-mail: stasiov@vsld.tuzvo.sk; bitusik@vsld.tuzvo.sk

ABSTRACT

Stašiov, S., Bitušík, P.: **The contribution to the knowledge of harvestmen (Opiliona) of the Zvolenská kotlina hollow**

The paper deals with the results of the faunistical investigation of harvestmen (Opiliona) undertaken in 8 localities in the Zvolenská kotlina hollow from 1994 to 1998. In total, the occurrence of 11 species from 3 families were recorded. The list of species and numbers of harvestmen are given too.

Key words: Opiliona, harvestmen, Slovakia, Zvolenská kotlina hollow, faunistics

ÚVOD

Kosce (Opiliona) predstavujú druhovo najchudobnejšiu skupinu pavúkovcov (Arachnoidea) fauny Slovenska. Zo 113 európskych druhov (MARTENS, 1978) sa na území nášho štátu zistil doposiaľ výskyt iba 31 druhov (MAŠÁN, MIHÁL, 1993). Napriek tomu patrí tento rad z chorologického hľadiska k pomerne málo preskúmaným skupinám našich suchozemských bezstavovcov.

Zvolenská kotlina patrí k územiám, z ktorých neboli doteraz publikované žiadne údaje o druhovej skladbe miestnej opiliofauny. Práca prináša výsledky faunistického výskumu koscov uskutočneného na niektorých vybraných lokalitách Zvolenskej kotliny. Tento materiál poskytuje prvý prehľad o druhovej štruktúre koscov v tejto oblasti.

CHARAKTERISTIKA SKÚMANÉHO ÚZEMIA

Zvolenská kotlina (geomorfologický celok č. 360) leží pri okraji vnútorného oblúku Západných Karpát. Takmer zo všetkých strán je obkolesená pohoriami (Veporské vrchy,

Poľana, Ostrôžky, Javorie, Kremnické vrchy a Starohorské vrchy). Pre celú oblasť je charakteristická pomerne teplá kontinentálna klíma s priemernými teplotami v januári $-2,5$ až -5 °C a v júli $18,5$ °C. Celoročný úhrn zrážok na tomto území sa pohybuje v rozpätí 600–700 mm.

Pôvodné spoločenstvá v tejto oblasti tvorili dubovo-hrabové lesy karpatské (*Carici pilosae* – *Carpinenion betuli*) s enklávami dobovo-cerových lesov (*Quercetum petraeae* – *cerris* s. l.) (MICHALKO et al., 1986).

CHARAKTERISTIKA LOKALÍT

- Lokalita 1. – 1 km západne od obce Slatinka (DFS 7483d), okraj hrabovo-dubového porastu, okr. Zvolen, výška 350 m n. m., exp. – S
- Lokalita 2. – Intravilán mesta Zvolen, okr. Zvolen, (DFS 7483a), výška 350 m n. m.
- Lokalita 3. – Lieskovec, vrch Hrb (DFS 7481a), borovicový porast, okr. Zvolen, výška 380 m n. m., exp. – J
- Lokalita 4. – Intravilán obce Lieskovec (DFS 7481a), okr. Zvolen, výška 370 m n. m.
- Lokalita 5. – Lieskovec, vodojem pri Hydinárniciach, (DFS 7483a), okraj dubového hája, výška 380 m n. m., exp. – J
- Lokalita 6. – Zolná, okraj lesa pri asfaltovej ceste medzi obcou Zolná a obcou Sebedín – Bečov (DFS 7381d), okr. Zvolen, výška 350 m n. m., exp. – JZ
- Lokalita 7. – Lukové – Borovičné (DFS 7381c), okr. Zvolen, výška 400 m n. m., exp. – J
- Lokalita 8. – Intravilán Zvolenskej Slatiny (DFS 7481b), okr. Zvolen, výška 350 m n. m.

METODIKA

Výskum sa uskutočnil v priebehu rokov 1994 až 1998. Kosce boli zbierané dvoma spôsobmi. Na lokalite č. 1 sa kosce chytali do 6 zemných pascí naplnených do polovice 10 % formaldehydom. Pasce boli exponované po 2 ks na 3 lokalitách (pri brehu Slatiny, na lúke a v lese) od 1. 4. 1994 do 18. 6. 1994. Materiál sa z pascí vyberal v dvojtyždňových intervaloch. Na ostatných lokalitách sa kosce zbierali individuálne pomocou pinzety z prízemnej vegetácie, z listovej opadanky, z múrov stavieb a pod. a ukladali sa do 70 % etanolu. Získaný materiál sa determinoval pomocou binokulárnej lupy (450 násobné zväčšenie) podľa prác MARTENSA (1978) a ŠILHAVÉHO (1956, 1971). Materiál je deponovaný na Katedre biológie FEE TU vo Zvolene.

VÝSLEDKY

Spolu bolo na študovanom území zozbieraných 518 exemplárov koscov patriacich systematicky do 11 druhov z troch čeľadí, čo predstavuje zhruba tretinu opiliofauny Slovenska. Najväčším počtom druhov (9) bola zastúpená čeľaď Phalangiidae. Počtom získaných jedincov v materiáli prevládala druh *Mitopus morio* (36,8 % zastúpenie).

V práci je použitá nomenklatúra podľa MARTENSA (1978). V prehľade jednotlivých druhov (spolu 494 determinovaných exemplárov) nie sú zahrnuté juvenilné jedince, u ktorých nebolo možné určiť pohlavie, prípadne ani druh.

Prehľad zistených druhov:

Trogulidae

1. *Trogulus nepaeformis* (Scopoli, 1763)
lokalita 1, 9 M (males), 21 F (females), 12. 4. 1994, lokalita 1, 11 F, 27. 4. 1994
Stredoeurópsky druh. Obľubuje vlhké lesy vyšších polôh.

Nemastomatidae

2. *Mitostoma chrysomelas* (Hermann, 1804)
lokalita 3, 8 M, 25. 5. 1996
Druh rozšírený v celej Európe v širokom pásme od nížin až po vysokohorské polohy. Na Slovensku menej hojný. Vyskytuje sa roztrúsene.

Phalangidae

3. *Leiobunum rotundum* (Latreille, 1798)
lokalita 2, 1 M, 4. 9. 1995
Európsky druh rozšírený tiež v severnej Afrike. Vyskytuje sa bežne na celom území Slovenska.
4. *Leiobunum rupestre* (Herbst, 1799)
lokalita 4, 6 F, 22. 7. 1997
Európsky druh s ťažiskom výskytu najmä v horských oblastiach. Na Slovensku je pomerne častým druhom.
5. *Mitopus morio* (Fabricius, 1799)
lokalita 4, 16 F, 28. 9. 1997, lokalita 1, 25 M, 10 F, 15. 5. 1994, lokalita 1, 32 M, 78 F, 18. 6. 1994
Holoarktický druh. Vyznačuje sa vysokou ekologickou potenciou. Na Slovensku patrí medzi najhojnejšie druhy.
6. *Lacinius ephippiatus* (C. L. Koch, 1835)
lokalita 1, 15 M, 41 F, 12. 4. 1994, lokalita 6, 2 F, 15. 6. 1998, lokalita 7, 2 F, 6. 6. 1998
Stredoeurópsky druh. Na Slovensku sa vyskytuje bežne. Žije roztrúsene na celom území nášho štátu.
7. *Lophopilio palpinalis* (Herbst, 1799)
lokalita 6, 2 F, 20. 6. 1996
Stredoeurópsky druh. Žije roztrúsene na celom území našej republiky.

8. *Opilio parietinus* (De Geer, 1778)
 lokalita 2, 1 M, 28. 10. 1999, lokalita 8, 3 M, 11. 7. 1999
 Holoarktický druh. Na Slovensku bežný.
9. *Opilio saxatilis* C. L. Koch, 1839
 lokalita 4, 1 M, 11. 10. 1998
 Európsky euryektný druh. Na Slovensku hojný na jemu zodpovedajúcich stanovištiach.
10. *Platybunus bucephalus* (C. L. Koch, 1835)
 lokalita 1, 38 F, 15 M, 12. 4. 1994, lokalita 1, 13 M, 33 F, 27. 4. 1994, lokalita 1, 14 F, 15. 5. 1994, lokalita 1, 2 M, 7 F, 18. 6. 1994
 Stredoeurópsky druh. Vyskytuje sa najmä v lesoch stredných a vyšších polôh.
11. *Rilaena triangularis* (Herbst, 1799)
 lokalita 5, 5 F, 7 M, 16. 6. 1996, lokalita 3, 12 M, 23. 7. 1997, lokalita 1, 16 F, 21 M, lokalita 1, 19 F, 8 M, 18. 6. 1994
 Európsky druh. Na Slovensku sa bežne vyskytuje najmä v listnatých lesoch.

DISKUSIA

Z prehľadu uvedených druhov vyplýva, že na území Zvolenskej kotliny sa zistil výskyt 1 xerotermofilného druhu (*O. saxatilis*), 6 hygrofilných druhov (*T. nepaeformis*, *M. chryso-melas*, *L. rotundum*, *L. rupestre*, *Lacinius ephippiatus* a *L. palpinalis* a) a 4 euryektných druhov koscov (*M. morio*, *O. parietinus*, *Platybunus bucephalus* a *R. triangularis*). Nájdene kosce patria u nás k bežným druhom, rozšíreným na celom území Slovenska. Druhové spektrum zodpovedá prírodným pomerom vo Zvolenskej kotline.

Okrem týchto druhov možno na území Zvolenskej kotliny predpokladať tiež výskyt druhov *Lacinius horridus* (Panzer, 1794), *Phalangium opilio* Linnaeus, 1761 a *Zacheus crista* (Brullé, 1832), ktoré uvádza MIHÁL (1996a, 1998) z blízkej Poľany.

Pontomediteránny druh *Z. crista* bol nájdený autorom na Pustom hrade pri Zvolene situovanom na rozhraní Javoria a Zvolenskej kotliny, takže jeho výskyt vo Zvolenskej kotline je viac ako pravdepodobný (STAŠIOV, 1997). Podobne je na území Zvolenskej kotliny veľmi pravdepodobný aj výskyt iného juhoeurópskeho kosca *Egaenus convexus* (C. L. Koch, 1835), ktorý bol autorom nájdený vo východnej enkláve Javoria, v intraviláne obce Klokoč, iba niekoľko sto metrov od okraja Zvolenskej kotliny (nepublikovaný údaj z 21. 6. 1997).

Súčasťou opiliofauny Zvolenskej kotliny môžu byť i druhy *Dicranolasma scabrum* (Herbst, 1799) a *Oligolophus tridens* (C. L. Koch, 1836), ktoré uvádza STAŠIOV (1997) z lokality Pustý hrad a MIHÁL (1995, 1998) z Kováčovskej doliny pri Zvolene (Kremnické vrchy) a tiež z Poľany, ako aj druh *Nemastoma lugubre* (Müller, 1776) zistený MIHÁLOM (l. c.) v Kremnických vrchoch a na Poľane.

Okrem doteraz spomenutých druhov koscov je vo vlhkejších biotopoch Zvolenskej kotliny možný i výskyt hygrofilného druhu *Astrobunus laevipes* (Canestrini, 1872) a euryvalentného druhu *Lacinius dentiger* (C. L. Koch, 1848).

Ďalší výskum opiliocenóz na území Zvolenskej kotliny prispeje nielen k rozšíreniu poznatkov o ich druhovej štruktúre, ale poskytne tiež dôležité údaje o celkovom rozšírení a jeho tendenciách u niektorých vzácnejších, xerotermofilných druhov koscov (*Z. crista*, *E. convexus*). U týchto druhov pravdepodobne prechádza územím Zvolenskej kotliny severná hranica ich areálu. Údolie Hrona je biokoridorom orientovaným v smere sever – juh, ktorý je významný z hľadiska šírenia juhoeurópskych koscov na sever. Na prienik teplomilných druhov koscov na sever Slovenska upozornil v svojej práci tiež MIHÁL (1996b).

SÚHRN

V priebehu rokov 1994 až 1998 sa realizoval faunistický výskum spoločenstva koscov na 8 vybraných lokalitách vo Zvolenskej kotline. Na skúmanom území bol doložený výskyt 11 druhov koscov z 3 čeľadí.

LITERATÚRA

- MARTENS, J., 1978: Weberknechte, Opiliones – Spinnentiere, Arachnida. – In Senglaub, K., Hannemann, H. J., Shumann, H. (eds.), Die Tierwelt Deutschlands, 64. Teil. VEB G. Fischer Verlag Jena, 464 pp.
- MAŠÁN, P., MIHÁL, I., 1993: Contribution to the knowledge of the harvestmen (Opiliones) in Slovakia. – Entomol. probl., 24: 75–80.
- MIHÁL, I., 1995: Harvestmen (Opilionida) in beech forest: influence of different degree of stand density. – Entomofauna Carpathica, 7: 41–46.
- MIHÁL, I., 1996a: Kosce (Opilionida). – In Sláviková, D., Krajčovič, V., (eds.), Ochrana biodiverzity a obhospodarovanie trvalých trávnatých porastov CHKO – BR Poľana. Vyd. Nadácia IUCN, Svetová únia ochrany prírody, Bratislava, p. 45–46.
- MIHÁL, I., 1996b: Prienik teplomilných druhov bezstavovcov – všeobecný jav aj u koscov (Opilionida) na Slovensku? – Chránené územia Slovenska, 30: 29–30.
- MIHÁL, I., 1998: Kosce (Opiliones) lesných porastov a lúk na Poľane. – Ochrana prírody, 16: 119–124.
- MICHÁLKO, J., et al., 1986: Geobotanická mapa Slovenska. – Príroda, Bratislava, 168 pp. + mapová príloha.
- STAŠIOV, S., 1997: Faunistické správy zo Slovenska – Opilionida. – Entomofauna Carpathica, 9: 28.
- ŠILHAVÝ, V., 1956: Fauna ČSR. Sekáči – Opilionidea. – Nakladatelství ČSAV, Praha, 274 pp.
- ŠILHAVÝ, V., 1971: Sekáči – Opilionidea. – In Daniel, M., Černý, V. (eds.), Klíč zvířeny ČSSR, díl IV. Academia Praha, p. 33–49.